झमक घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र

सङ्काय नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत

एम्.ए. दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको

प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता

लोकनाथ नेपाल

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर

२०७५

शोधनिर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग एम.ए. दोस्रो वर्षका विद्यार्थी श्री लोकनाथ नेपालले **झमक घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व** शीर्षकको शोधकार्य मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधकार्यप्रति म सन्तुष्ट छु रयसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७५/१२/१०

....

शि.स. राधिकादेवी गुरागाइँ

शोध निर्देशक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौँ

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागकी छात्र दानबहादुर खड्काले त्रिभुवन विश्वविद्यालय स्नाकोत्तर तह (एम.ए.) नेपाली विषयको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको **झमक घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति	**हस्ताक्षर**
१. प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम विभागीय प्रमुख	....
२. शि.स. राधिकादेवी गुरागाईं शोध निर्देशक	....
३. सहप्रा.डा. नारायणप्रसाद गडतौला बाह्य परीक्षक	....

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत **झमक घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्त्वको अध्ययन** शीर्षकको शोधकार्य मैले आदरणीय गुरुआमा राधिकादेवी गुरागाईंको कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । प्रस्तुत शोधकार्य तयार गर्ने सन्दर्भमा आइपरेका विभिन्न समस्या र बाधाअड्चनहरूसँग जुध्ने प्रेरणा दिँदै सही पथप्रदर्शन गराएर अघि बढ्न उत्प्रेरित गरी आफ्ना कतिपय व्यवहारिक कार्यहरुलाई पन्छाएर कुशल र समुचित दिग्दर्शन गराउनु भएकोमा उहाँप्रति म हार्दिक कृतज्ञता एवम् श्रद्धाभाव व्यक्त गर्दछु ।

मेरो शोधकार्यका लागि आवश्यक सामग्री एवं जानकारी प्रदान गर्नु हुने शोध नायिका झमक घिमिरे र शोध नायिकाका पारिवारिक सदस्यहरूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । त्यसैगरी यस शोध कार्यका लागि आवश्यक पर्ने सामग्री संकलन र विभिन्न विषयवस्तुको जानकारीका लागि सहयोग पुऱ्याउनुहुने भिम कोइराला, अनिता लामा, जलेश्वरी श्रेष्ठ, सम्झना शर्माप्रति आभारी छु ।

शोधकार्य तयार गर्ने कार्यमा विविध कार्य व्यस्ततालाई पव   हि नगरी आफ्नो अमूल्य समय निकालेर निर्देशन सुझाव तथा सल्लाह दिई उत्प्रेरित गर्नुहुने नेपाली केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुख प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम एवम् सम्पूर्ण गुरुवर्गप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधकार्य तयार पार्दा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराइदिने त्रि.वि.केन्द्रीय पुस्तकालय, काठमाडौंप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यसरी नै आर्थिक र व्यवहारिक समस्यासँग सङ्घर्ष गर्दै आफ्नो अमूल्य श्रम र पसिना खर्चेर मेरो अध्ययनलाई यो अवस्थासम्म ल्याइपुऱ्याउन सहयोग गर्नुहुने पूजनीय हजुरआमा कृष्णमाया नेपाल, माता रुकमिणादेवी नेपाल तथा पिता शशीधर नेपालप्रति म आभार प्रकट गर्न चाहान्छु । त्यसैगरी प्रस्तुत शोधकार्यमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्नुहुने दाजु, भाउजू तथा दिदीहरू र आत्मीय साथीहरू नेत्रप्रसाद फुयल र लोक अर्यालप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्तमा यस शोधकार्यको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर समक्ष पेश गर्दछु ।

....

मितिः २०७५/१२/ १०

लोकनाथ नेपाल

शैक्षिक वर्ष २०६८/०६९

रोल.नं. २८०३५५

नेपाली केन्द्रीयविभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर

सङ्क्षेपीकरण सूची

उपप्रा.	-	उपप्राध्यापक
त्रि.वि.	-	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
पृ.	-	पृष्ठ
सम्पा.	-	सम्पादक
दो.सं.	-	दोस्रो संस्करण
प्रा.लि.	-	प्राइभेट लिमिटेड
ई.	-	ईस्वी
वि.सं.	-	विक्रम सम्वत्
काठ.	-	काठमाडौँ
दो.सं.	-	दोस्रो संस्करण
प्रा.	-	प्राध्यापक
प्रा.डा.	-	प्राध्यापक डाक्टर
सम्पा.	-	सम्पादक

विषयसूची

पहिलो परिच्छेद : शोधपरिचय **१-८**

१.१ विषयपरिचय १

१.२ समस्याकथन २

१.३ शोधकार्यको उद्देश्य २

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा ३

१.५ शोधकार्यको औचित्य ७

१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन ७

१.७ शोधविधि ७

  १.७.१ सामग्री सङ्कलनविधि ७

  १.७.२ विश्लेषणविधि ८

१.८ शोधकार्यको रूपरेखा ८

दोस्रो परिच्छेद : झमक घिमिरेको जीवनी **९-२२**

२.१ जन्म र जन्मस्थान ९

२.२ बाल्यकाल ९

२.३ शिक्षादीक्षा १०

२.४ पारिवारिक पृष्ठभूमि ११

२.५ बसोबास र आजीविका ११

२.६ व्यक्तिगत रुचि १३

२.७ व्यक्तिगत स्वभाव १३

२.८ भ्रमण १४

२.९ सुखका क्षण १४

२.१० दुःखका क्षण १५

२.११ जीवनदर्शन १५

२.१२ साहित्यिक दृष्टि १६

२.१३ साहित्यिक क्षेत्रमा संलग्नता १६

२.१४ लेखन तथाप्रकाशन १६
२.१४.१ लेखनकालागि प्रेरणा र प्रभाव १७
२.१४.२ लेखनको प्रारम्भ र प्रकाशनको थालनी १७
२.१५ प्रकाशित कृतिहरू १७
२.१६ सम्मान तथा पुरस्कारहरू १८
२.१७ निष्कर्ष २२

तेस्रो परिच्छेद : झमक घिमिरेको व्यक्तित्व २३-२९
३.१ विषयपरिचय २३
३.२ व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरू २३
३.२.१ शारीरिक व्यक्तित्व २४
३.२.२ साहित्यिक व्यक्तित्व २५
३.२.२.१ कवि व्यक्तित्व २५
३.२.२.२ कथाकार व्यक्तित्व २६
३.२.२.३ निबन्ध र प्रबन्धकार व्यक्तित्व २६
३.२.२.४ डायरी वा दैनिकी लेखक व्यक्तित्व २७
३.२.२.५ समीक्षक व्यक्तित्व २८
३.२.२.६ चित्रकार व्यक्तित्व २८
३.३ निष्कर्ष २८

चौथो परिच्छेद : झमक घिमिरेका कविताको विश्लेषण ३०-१०८
४.१ विषयप्रवेश ३०
४.२ संकल्प कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण ३०
४.२.१. विषयपरिचय **३०**
४.२.१.१ विषयवस्तु ३१
४.२.१.२ सहभागी ३७
४.२.१.३ परिवेश ३८
४.२.१.४ उद्देश्य ४०

४.२.१.५ दृष्टिविन्दु	४२
४.२.१.६ भाषाशैली	४३
४.३ आफ्नै चिता अग्निशिखातिर कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण	**४६-१०८**
४.३.१ विषयपरिचय	**४६**
४.३.१.१ विषयवस्तु	४७
४.३.१.२ सहभागी	५४
४.३.१.३ परिवेश	५५
४.३.१.४ उद्देश्य	५६
४.३.१.५ दृष्टिविन्दु	५८
४.३.१.६ भाषाशैली	६०
४.४ नौलो प्रतिबिम्ब कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण	६२
४.४.१ विषयपरिचय	६२
४.४.१.१ विषयवस्तु	६३
४.४.१.२ सहभागी	७३
४.४.१.३ परिवेश	७५
४.४.१.४ उद्देश्य	७६
४.४.१.५ दृष्टिविन्दु	७८
४.४.१.६ भाषाशैली	७९
४.५ झमक घिमिरेका कविताहरूको विश्लेषण	**८१**
४.५.१ विषयपरिचय	**८१**
४.५.१.१ विषयवस्तु	८२
४.५.१.२ सहभागी	८८
४.५.१.३ परिवेश	९०
४.५.१.४ उद्देश्य	९१
४.५.१.५ दृष्टिविन्दु	९३
४.५.१.६ भाषाशैली	९४
४.६ प्रेमिल आकाश कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण	**९६**
४.६.१ विषयपरिचय	९६

४.६.१.१ विषयवस्तु	९६
४.६.१.२ सहभागी	१०१
४.६.१.३ परिवेश	१०३
४.६.१.४ उद्देश्य	१०४
४.६.१.५ दृष्टिविन्दु	१०५
४.६.१.६ भाषाशैली	१०६
४.७ निष्कर्ष	१०८
पाँचौं परिच्छेद : झमक घिमिरेको कथाको विश्लेषण	**१०९-१४२**
५.१. विषयपरिचय	१०९
५.२. खै ! मेरो स्वतन्त्रता ? कथाको विश्लेषण	१०९
५.२.१. कथानक	१०९
५.२.२ पात्र वा चरित्र	११०
५.२.३ परिवेश	११०
५.२.४ उद्देश्य	११०
५.३ वेश्याहरूको आन्दोलन कथाको विश्लेषण	**१११**
५.३.१ कथानक	१११
५.३.२ पात्र वा चरित्र	११२
५.३.३ परिवेश	११४
५.३.४ उद्देश्य	११४
५.४. परिवर्तन र सङ्घर्ष कथाको विश्लेषण	**११४**
५.४.१ कथानक	११४
५.४.२ पात्र वा चरित्र	११५
५.४.३ परिवेश	११६
५.४.४ उद्देश्य	११७
५.५. ऐनामा देखिएका प्रतिबिम्बहरू कथाको विश्लेषण	**११७**
५.५.१ कथानक	११७
५.५.२ पात्र वा चरित्र	११९
५.५.३ परिवेश	१२०

५.५.४ उद्देश्य १२०
५.६. मनबहादुर विश्वकर्मा कथाको विश्लेषण १२१
५.६.१ कथानक १२१
५.६.२ पात्र वा चरित्र १२२
५.६.३ परिवेश १२३
५.६.४ उद्देश्य १२३
५.७. रेष्टुराँ कथाको विश्लेषण १२४
५.७.१ कथानक १२४
५.७.२ पात्र वा चरित्र १२५
५.७.३ परिवेश १२६
५.७.४ उद्देश्य १२६
५.८. २१ औँशताब्दीको सर्बोत्कृष्ट फिल्म कथाको विश्लेषण १२८
५.८.१ कथानक १२८
५.८.२ पात्र वा चरित्र १२८
५.८.३ परिवेश १२९
५.८.४ उद्देश्य १२९
५.९.पर्दा, समय र मान्छेहरू कथाको विश्लेषण १२९
५.९.१ कथानक १२९
५.९.२ पात्र वा चरित्र १३०
५.९.३ परिवेश १३२
५.९.४ उद्देश्य १३२
५.१०. लालबहादुर, जुत्ता र प्रजातन्त्रकथाको विश्लेषण १३२
५.१०.१ कथानक १३२
५.१०.२ पात्र वा चरित्र १३३
५.१०.३ परिवेश १३५
५.१०.४ उद्देश्य १३५
५.११ दरिद्रताभित्रको मान्छे कथाको विश्लेषण १३६
५.११.१ कथानक १३७

५.११.२ पात्र वा चरित्र १३८

५.११.३ परिवेश १३८

५.११.४ उद्देश्य १३८

५.१२. प्रजातन्त्रको सहिद कथाको विश्लेषण १३९

५.१२.१ कथानक १३९

५.१२.२ पात्र वा चरित्र १४०

५.१२.३ परिवेश १४१

५.१२.४ उद्देश्य १४१

५.१३. निष्कर्ष १४२

छैटौँ परिच्छेद : झमक घिमिरेका निबन्धको विश्लेषण १४३-१६६

६.१ बेमौसमका आस्थाहरू निबन्ध सङ्ग्रहका निबन्धहरूको विश्लेषण १४३

६.१.१ विषयपरिचय १४३

६.१.१.१ विषयवस्तु १४३

६.१.१.२ उद्देश्य १४७

६.१.१.३ भाषाशैली १४७

६.१.१.४ निष्कर्ष १४८

६.२. सम्झनाका बाछिटाहरू लेख-सङ्ग्रहको विश्लेषण १४८

६.२.१ विषयपरिचय १४८

६.२.१.१ विषयवस्तु १४९

६.२.१.२ उद्देश्य १५१

६.२.१.३ भाषशैली १५१

६.३. **जीवन काँडा किफूलआत्मजीवनीपरक निबन्ध सङ्ग्रहको विश्लेषण १५२**

६.३.१ विषयपरिचय १५२

६.३.१.१ विषयवस्तु १५३

६.३.१.२ उद्देश्य १५६

६.३.१.३ भाषाशैली १५६

६.४. **रात भूतप्रेतहरूको सन्त्रास लेख-सङ्ग्रहको विश्लेषण** **१५८**
६.४.१ विषयपरिचय १५८
६.४.१.१ विषयवस्तु १५८
६.४.१.२ उद्देश्य १६१
६.४.१.३ भाषाशैली १६२
६.५. **समय-बिम्ब डायरी सङ्ग्रहको विश्लेषण** **१६३**
६.५.१ विषयपरिचय १६३
६.५.१.१ विषयवस्तु १६४
६.५.१.२ भाषाशैली १६५
६.५.१.३ उद्देश्य १६६
सातौँ परिच्छेद : सारांश तथा निष्कर्ष **१६७-१७२**
७.१ सारांश १६७
७.२ निष्कर्ष १६९
सन्दर्भसामग्रीसूची **१७३-१७४**